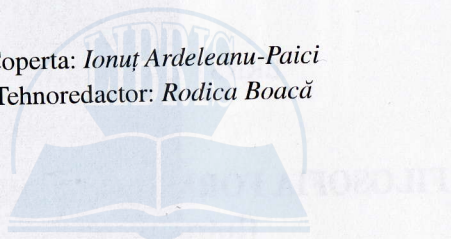

Coperta: Ionuț Ardeleanu-Paici
Tehnoredactor: Rodica Boacă

© 2015 Editura Paideia
Piața Unirii nr. 1, sector 3
București, România
tel.: 021.316.82.10
e-mail: office@paideia.ro
www.paideia.ro
www.cadourialese.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CASSIRER, ERNST

Filosofia formelor simbolice : (introducere) : formă și
tehnică și alte scrieri / Ernst Cassirer ; trad.: Alexandru Boboc.
- București : Paideia, 2015
ISBN 978-606-748-086-3

I. Boboc, Alexandru (trad.)

130.2

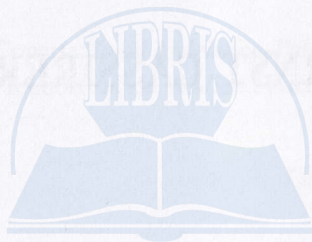
ERNST CASSIRER

FILOSOFIA FORMELOR SIMBOLICE (Introducere)

Formă și tehnică și alte scrieri
Cassirer prin el însuși

Ediție, traducere, note și postfață de
ALEXANDRU BOBOC

paideia

Traducere după: ERNST CASSIRER. *Philosophie der symbolischen Formen*, Erster Teil: *Die Sprache*, 4. Aufl., Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1964, pp. 3-52; *Form und Technik*; *Mythischer, Asthetischer und Theoretischer Raum*, in: *Symbol, Technik, Sprache. Aufsätze aus den Jahren 1927-33*, F. Meiner Verlag, Hamburg, 1985, pp. 39-139; *Newton und Leibniz*, in: *Philosophie und exakte Wissenschaft. Kleinere Schriften*, V. Klostermann, Frankfurt a.M., 1969, pp. 132-164.

Cuprins

Notă introductivă	7
Filosofia formelor simbolice:	
Introducere	9
Formă și tehnică	71
Notele autorului	128
Spațiu mitic, spațiu estetic și	
spațiu teoretic	131
Discuții	152
Notele editorului	159
Newton și Leibniz	161
Anexe	197
1. Tabel cronologic. Viața și opera	197
2. Scrieri principale. Proiectul editorial	201
3. Lista traducerilor în limba română	207
4. Bibliografie (selecție)	207
Postfață: Cassirer: Limbaj, cunoaștere	
și cultură în „Filosofia formelor	
simbolice”	219

Lucrări principale:

Das Erkenntnisproblem in der Philosophie und Wissenschaft der neueren Zeit (vol. I, 1906; vol. II, 1907; vol. III, 1920; vol. IV, 1957 – Problema cunoașterii în filosofia și știința modernă); *Substanzbegriff und Funktionsbegriff* (1910, Conceptul de substanță și conceptul de funcție); *Freiheit und Form* (1916, Libertate și formă); *Philosophie der symbolischen Formen* (1923 – vol. I, Limbajul; 1925 – vol. II, Gândirea mitică; 1929 – vol. III, Fenomenologia cunoașterii); *Sprache und Mythos* (1924, Limbaj și mit); *Individuum und Kosmos in der Philosophie der Renaissance* (1927, Individ și cosmos în Filosofia Renașterii); *Die Philosophie der Aufklärung* (1932, Filosofia luminilor); *Determinismus und Indeterminismus in der modernen Physik* (1936, Determinism și indeterminism în fizica modernă); *Descartes* (1939); *Zur Logik der Kulturwissenschaften* (1942, Despre logica științelor culturii); *An Essay on Man* (1944, Eseu despre om); *The Myth of the State* (1946, Mitul statului); *Structuralism in Modern Linguistics* (1946); *Wesen und Wirkung der Symbolbegriff* (1956).

Contribuțiile lui Cassirer se situează astfel în procesul modern al elaborării semioticii și filosofiei limbajului, al istoriei și teoriei științei, al filosofiei culturii și antropologiei filosofice, domenii în care scrierile amintite constituie puncte de referință în afirmarea modernității culturii europene.

Reține atenția, în acest context, admirația pentru valorile perene ale științei și filosofiei și preocuparea pentru a le propune în contemporaneitate ca puncte nodale ale oricărei construcții teoretico-metodologice veritabile. Dincolo de aceasta, Cassirer a contribuit el însuși la punerea temeliiilor noii lumi a științei și a cugetării.

FILOSOFIA FORMELOR SIMBOLICE: Introducere*

I

Punctul de plecare al speculației filosofice este marcat prin conceptul de ființă. În momentul în care acesta se constituie ca atare, întrucât în fața multitudinii existentelor și a varietății existentului (des Seienden) se trezește conștiința despre unitatea ființei, atunci apare și orientarea specific filosofică a reflecției despre lume. Această reflecție rămâne încă multă vreme angajată în sfera existentului, pe care ea tinde însă să-l părăsească și să îl depășească. Urmează să fie explicate începutul și originea, „fundamentul” ultim al oricărei ființe: dar, pe cât de limpede se pune această întrebare, pe atât de puțin răspunsul găsit pentru ea satisface prezentarea cea mai generală a problemei în determinarea ei particulară concretă. Ceea ce este desemnat drept esența, substanța lumii nu o depășește pe aceasta în mod principial, ci este doar un extras din însăși această lume. Este ales un existent izolat, deosebit și delimitat pentru ca din el să derive toate celelalte în mod genetic și să se

* Ernst Cassirer, *Philosophie der symbolischen Formen*, Erster Teil: Die Sprache, 4. Aufl., Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1964, pp. 3-52: *Einführung und Problemstellung*.

„explice”. Această explicație se menține totuși, în forma ei generală, chiar dacă, în cadrul aceluiași limite metodice, se prezintă ca schimbătoare. La început, aceasta este o existență concretă singulară, chiar senzorială, o „materie originară” concretă, care este prezentată drept ultim fundament pentru totalitatea fenomenelor; atunci explicația se orientează însă către ideal și, în locul acestei materii, se impune un „principiu” pur abstract al deducției și fundamentării. Dar și acesta, examinat mai îndeaproape, se află încă între „elementul fizic” și cel „spiritual”. Oricât de mult poartă această culoare a idealului, acesta („principiul”) este foarte strâns legat de cealaltă latură a lumii existentului. În acest sens, numărul lui Pitagora, atomul lui Democrit rămân, oricât de mare este distanța care îi desparte pe amândoi de materia de bază a Ionienilor, un hibrid metodic, în sine încă neaflându-și propria natură, încă nedecis în ce privește adevărata sa patrie spirituală. Această nesiguranță internă este depășită definitiv abia în teoria Ideilor a lui Platon.

Marea realizare sistematică și istorică a acestei doctrine constă în faptul că în ea apare mai întâi în formă explicită principala premisă spirituală a tuturor noțiunilor filosofice și a tuturor explicațiilor filosofice. Ceea ce Platon căuta sub denumirea de „Idee”, acesta era activ ca principiu imanent încă în încercările inițiale de explicare la eleați, la pitagoricieni, la Democrit; însă abia la el acest principiu devine conștient de ceea ce este și ce înseamnă. Platon însuși a înțeles contribuția lui filosofică în acest sens. În operele sale de maturitate, în care ridică spre cea mai înaltă treaptă a clarității premisele logice ale doctrinei sale, Platon prezenta aceasta drept diferența hotărâtoare, care desparte speculația sa de cea a presocraticilor: căci la el ființa, care la ceilalți era luată ca un *punct de plecare* fix în forma unui existent determinat, a fost recunoscută pentru prima oară ca

problemă. El nu se interesează doar de clarificarea, *structura* și compoziția ființei, ci de *conceptul* acestora și de semnificația acestui concept. În fața acestei întrebări severe și a acestei cerințe riguroase pălesc toate celelalte încercări de elucidare inițiale, devenind simple povestiri, mituri despre ființă¹. Deasupra acestei explicații mitico-cosmologice urmează să se ridice acum explicația dialectică propriu-zisă, care nu mai rămâne fixată de simpla ei stare, ci face să fie evident *sensul* ei abstract, configurația sa sistematic-teleologică. Abia cu aceasta, și gândirea, care în filosofia greacă de la Parmenide trecea drept o noțiune echivalentă pentru ființă, își dobândește noua și mai profundă ei însemnătate. Abia acolo unde noțiunea de ființă conține sensul riguros determinat al problemei, gândirea capătă sens determinant și valoare de *principiu*. Acum ea nu mai stă numai alături de ființă, nu este o simplă reflectare „asupra” acesteia, ci propria sa formă intimă este aceea care, la rândul ei, determină forma interioară a ființei.

În dezvoltarea istorică a idealismului reapare, pe diferite trepte, aceeași trăsătură principală tipică. Acolo unde se acceptă concepția realistă despre lume, unde e vorba de o calitate ultimă a lucrurilor ca fiind baza pentru orice cunoaștere, idealismul transformă însăși această calitate într-o problemă a gândirii. Această evoluție se recunoaște nu numai în istoria filosofiei, ci și în științele particulare. Nici în acest caz drumul nu merge numai de la „fapte” la „legi”, iar de la acestea din nou înapoi la „axiome” și „principii”, ci tocmai aceste axiome și principii care, pe o anumită treaptă a cunoașterii, constituie ultima și completa expresie a rezolvării, trebuie, pe o altă treaptă, să redevină problemă. Prin urmare, ceea ce știința numește „ființă” și „obiect” al ei nu mai apare ca o stare de fapt pur și simplu, de nedezmembrat,

¹ Vezi îndeosebi: *Sofistul*, 243 Cff.

ci orice nou mod și oricare nouă orientare a reflecției constituie un nou moment. Rigidă noțiune de ființă începe astfel să se integreze într-o mișcare generală, și unitatea ființei în genere poate numai ca țel, nu ca început al acestei mișcări, să fie gândită. În măsura în care această concepție se desfășoară și se impune în știința însăși, se clatină în ea terenul naivei *teorii a reflecției*. Noțiunile fundamentale ale fiecărei științe, mijloacele cu care științele își formulează întrebările și soluțiile, nu mai apar ca *reproduceri* pasive ale unei ființe (Sein) date, ci ca simboluri intelectuale create de-sine-stătător. Cunoașterea matematică-fizică a fost aceea care a devenit conștientă cel mai devreme și cel mai riguros de acest caracter de simbol al mijloacelor ei de bază². Heinrich Hertz, în observațiile preliminarilor cu care își face introducerea la lucrarea sa „Principii ale mecanicii” a dat noului ideal de cunoaștere, spre care se îndreaptă această întreagă evoluție, expresia lui cea mai pregnantă. El consideră aceasta drept sarcina cea mai apropiată și mai importantă a cunoașterii naturii, deoarece ea ne permite să prevedem experiențe: însă procedeul folosit de ea pentru a obține elemente viitoare din cele trecute constă în faptul că, din obiectele exterioare, noi ne creăm „ficțiuni interioare sau simboluri” de o asemenea natură încât consecințele necesare în mod logic ale imaginilor sunt întotdeauna din nou imagini ale imaginilor ce aparțin în mod natural obiectelor imaginate. „Odată ce am reușit ca din experiența acumulată până atunci să obținem imagini despre calitatea cerută, putem în scurt timp să tragem concluziile din ele și din modelele care

² Amănunte în legătură cu această problemă vezi în lucrarea noastră: *Zur Einsteinischen Relativitätstheorie* („Cu privire la teoria relativității lui Einstein”), Berlin, 1921; vezi mai ales primul capitol despre: „Noțiuni despre măsură și noțiuni despre obiecte”.

urmas să apară în lumea exterioară după mai mult timp sau datorită propriei noastre intervenții... Imaginile despre care vorbim sunt reprezentările noastre despre lucruri; cu acestea din urmă ele prezintă o concordanță esențială, care se află în îndeplinirea cerinței menționate, dar care, pentru scopul ei, nu trebuie să aibă în continuare vreo concordanță cu lucrurile. De fapt, nici nu știm și nici nu avem vreun mijloc să aflăm dacă reprezentările noastre despre lucruri concordă cu acestea în altceva decât tocmai într-o relație fundamentală³.

Astfel, teoria naturalist-științifică a cunoașterii, pe care se bazează însuși Heinrich Hertz, teoria „semnului”, așa cum a fost dezvoltată pornind de la Helmholtz, continuă să întrebuițeze *limbajul* teoriei reflecției; însă noțiunea „imagine” a suferit acum în sine o modificare internă. Căci în locul unei oarecare *asemănări* de conținut cerute între imagine și fapt a apărut acum o expresie logică cu mult mai complexă a raportului, o *condiție* intelectuală generală, care satisface noțiunile de bază ale cunoașterii fizice. Valoarea ei nu constă în reflectarea unei existențe (Dasein) date, ci în ceea ce prestează ea ca mijloc de cunoaștere, în unitatea fenomenelor pe care o produce ea însăși din sine. Corelația obiectelor și felul dependenței lor reciproce trebuie cuprinse în sistemul noțiunilor de fizică, – dar această privire de ansamblu este posibilă numai în măsura în care aceste noțiuni aparțin încă de la început unei anumite direcții de observare unitară a cunoașterii. Obiectul nu se prezintă sub forma unui în sine pur, independent de categoriile esențiale ale cunoașterii naturii, ci numai în aceste categorii, care constituie propria sa formă. În acest sens, pentru Hertz noțiunile de bază ale mecanicii, în special noțiunile de masă și

³ Heinrich Hertz, *Die Prinzipien der Mechanik* („Principiile mecanicii”), Leipzig, 1894, p. 1 ff.